O LIRĂ PATRIOATĂ (MARIA FLECHTENMACHER)

The Patriot Lira (Maria Flechtenmacher)

Al. CISTELECAN[1]

Abstract

The article describes the cultural activity of "literary actress" Maria Flechtenmacher, focusing on the metamorphosis of her poetry as well as on her feminist definition of identity in the social background of the second half of the 19th century.

Keywords: Flechtenmacher, feminity, Romanticism, theatre, activism.

Maria Flechtenmacher vine dintr-o melodramă romantică absolut. Trista ei poveste e prezentată amănunţit de Vasile Gr. Pop, în *Conspect*-ul său[2]. (De acolo extragem şi noi rezumatul biografic). Părinţii (mama, Ana, „supranumită Duduca", era fiica unui paharnic sărac - Pangratie; tatăl – Costache – din familie înstărită, a Mavrodinilor), luaţi de mare patimă, s-au căsătorit într-ascuns şi-n mare secret, întrucît Mavrodinii nu voiau o noră fără nici o leţcaie, „care nu aducea altă zestre decît frumuseţe".[3] Peste toate, nora clandestină se mai şi îmbolnăveşte şi se retrage la ai săi; mirele, ca să nu-şi mai amărască mama, se mută şi el tot acolo, dar în 1838 se îmbolnăveşte „de buba neagră" şi moare subit. Mavrodinoaia, „care nu ştia încă nimic despre cununia fiului său, îl înmormîntă ca pe un flăcău, cu 12 fete îmbrăcate în alb, cu brad, muzică, şi cal de călărie".[4] De zăcut va fi zăcut probabil acasă, la ai săi, întrucît, zice Vasile Gr. Pop, nevastă-sa nu ştia de moartea lui, dar a avut un „presimţămînt" teribil: cînd cortegiul funerar trece pe sub fereastra ei – rută obligatorie -, deşi bolnavă, se ridică din pat „şi dă un ţipăt: *Costache a murit*". După trei zile, moare şi ea, „lăsînd în urmă o mamă nebună şi două copile"[5] : pe Cleopatra, de 3 ani – şi care va muri curînd – şi pe viitoarea poetă, Maria, de şase luni (născută în anul morţii părinţilor). Orfanele nu pot conta pe bunica bogată, întrucît Mavrodinoaia refuză să le recunoască şi-şi lasă averea (moare şi ea după „doi sau trei ani")[6] Mitropoliei. Fetele sînt crescute de „epistatul de moşie" Dumitru, omul de încredere al lui Costache. Maria, aşadar, „a crescut printre străini pînă la etatea de 8 ani", după care bunul Dumitru a înscris-o la „pensionatul Ştirboaica", unde şi-a făcut cele patru clase primare[7] – singurele studii regulate, de altfel. Mai tîrziu, după căsătoria cu Alexandru Flechtenmacher şi după naşterea singurului lor fiu, „se decise a-şi începe educaţiunea de la etatea de 20 de ani prin

[1] Prof.univ.dr., Universitatea „Petru Maior" din Târgu-Mureş
[2] Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică,* Ediţie critică, studiu introductiv şi note de Paul Lăzărescu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1982.
[3] Vasile Gr. Pop., *op. cit.,* p. 154.
[4] Idem, ibidem.
[5] Ibidem.
[6] Idem, p. 155.
[7] Ibidem

BDD-A3041 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:20 UTC)

sineşi".[8] A reuşit destul de bine de vreme ce va ajunge profesoară şi va conferenţia la Ateneu. Dar mai întîi se face actriţă: „a fost pusă în teatru pe la anul 1850", zice Pop, iar „primul său debut artistic l-a făcut în oraşul Brăila",[9] la doar 12 ani. Se mută apoi, pentru trei ani, la teatrul din Craiova (aici îşi ia numele de Mavrodin; identitatea de nume cu altă poetă nefericită, Maria Mavrodin, va fi cauza confuziei pe care o face Ecaterina Săndulescu în *Evoluţia scrisului feminin în România,*[10] încurcîndu-le celor două – şi amestecîndu-le - biografiile şi bibliografiile). A fost mutare norocoasă, întrucît aici îl cunoaşte pe Alexandru Flechtenmacher, adus de craioveni, „cu mari sacrificii"[11], de la Iaşi; se va mărita cu el în 1853, cam repede, după standardele de azi. După cum zice Rodica Oană-Pop, Maria „devine cea mai preţioasă colaboratoare a muzicianului"[12], scriindu-i versurile multor cîntece. E o familie de artişti mobili şi activi, lucrînd pe la toate teatrele Regatului (Bucureşti, Iaşi, Craiova) şi cu toate trupele; păreau sub o zodie fericită, dar în 1872 le moare, la 17 ani, unicul fiu, despre care Pop zice că se distingea „printr-un talent genial la muzică".[13] Le rămîne fiica adoptivă, Marioara, pe care au găsit-o, la 20 februarie 1866, pe treptele Bisericii Sf. Dumitru.[14] Deşi celebri, compozitorul şi actriţa n-o duceau prea bine, căci la 21 august 1877 sînt nevoiţi să dea o reprezentaţie pentru ca fiica lor „să urmeze studiile într-un internat din Capitală".[15] Poeta moare la 14 august 1888, nemaiapucînd să vadă întreaga tragedie a familiei: compozitorul se stinge la 28 ianuarie 1898, „în cea mai cumplită mizerie, într-o casă umedă din fundul Capitalei", după spusele lui N. Petraşcu,[16] iar Marioara se sinucide în acelaşi an.[17] Chiar fără să mai participe la aceste tragedii, ultimii ani ai poetei, zice Lelia Năde jde, au fost „întunecaţi de boală, suferinţă şi lipsuri."[18]

Maria Flechtenmacher e „prima noastră actriţă literată"[19], deşi realizatorii masivei antologii *Actori poeţi – poeţi actori*[20] n-o bagă-n seamă. Nu sînt singurii, de altfel. Ca actriţă a avut roluri importante (pe scena Teatrului cel Mare, din Bucureşti, unde a jucat vreme de 18 ani, debutează în rolul Luizei din „Intrigă şi amor" a lui Schiller)[21] şi va fi avut şi faimă, dar jocul ei nu e niciodată remarcat decît în termeni generali şi amabili. Cel puţin Lelia Năde jde se plînge că n-a găsit nici o cronică în care jocul să-i fie personalizat.[22] De

[8] Ibid.
[9] Ibid.
[10] Marg. Miller Verghy, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România,* Bucureşti, Editura Bucovina, 1935.
[11] Vasile Gr. Pop, *op. cit.,* p. 155.
[12] Rodica Oană-Pop, *Alexandru Flechtenmacher, viaţa în imagini,* Bucureşti, Editura muzicală, 1964, p. 29.
[13] Vasile Gr. Pop., *op. cit.,* p. 180.
[14] Rodica Oană-Pop, *op. cit.,* p. 32.
[15] Ioan Massoff, *Teatrul românesc.* Privire istorică, volumul II (1860-1880), Editura pentru literatură, Bucureşti, 1966, p. 476.
[16] Apud Ioan Massoff, *op. cit.,* p. 643.
[17] Rodica Oană-Pop, *op. cit.,* p. 36.
[18] Lelia Năde jde, *Studii şi cercetări de istoria artei*, Tom 12, nr. 1/1965, p. 67.
[19] Idem, ibidem.
[20] *Actori poeţi – poeţi actori,* Antologie de Lucia Nicoară şi Cristina Gavrilă, după o idee de Mircea Ghiţulescu, Prefaţă de Cristina Gavrilă, Timişoara, Editura Brumar, 2008.
[21] Lucia Năde jde, *op. cit.,* p. 67.
[22] Idem, ibidem.

BDD-A3041 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:20 UTC)

orgolioasă era însă peste măsură: în 1877, zice tot Lelia Nădejde, se retrage din comitetul Teatrului Național pentru că Ion Ghica a pus-o pe locul doi,[23] după Eufrosina Popescu (făcuse parte din primii societari ai Teatrului Național, alături de Eufrosina Popescu, Matei Millo ş.a).[24] E însă inimoasă şi de inițiativă; înființează ea însăşi o companie, Teatrul Junimii, cu gîndul de a-i lansa pe tineri (aici debutează Grigore Manolescu), şi nu se dă în lături de la sacrificii (de nu va fi exagerînd), căci iată cum îşi prezintă proiectul: „Venindu-mi ideea de a forma o nouă generațiune de artişti tineri, instruiți, fără pretenții şi plini de talent, mi-am luat bucățica de pîine din gura copiilor mei şi mi-am vîndut tot de prin casă pentru îndeplinirea acestei idei."[25] Nu e singurul gest de implicare. Prin 1871, înființează un comitet pentru ridicarea unei statui a lui Mihai Viteazu[26], dar municipalitatea aplică alt proiect. În orice caz, nu s-a atins de banii adunați, căci aceştia erau încă la bancă prin 1875 (după cum zice Vasile Gr. Pop), aşteptînd ideea altor proiecte.[27] Regina Elisabeta o răsplăteşte, pentru activitatea de actriță, cu un medalion de „35 galbeni", iar Carol I îi acordă Medalia de aur pentru activitatea de profesoară (de declamație) la Azilul Elena Doamna.[28]

E, desigur, şi luptătoare pentru emanciparea femeii şi scoate în această cauză bisăptămînalul *Femeea română*, între 1878-1881. *„Femeia română* - zice Paraschiva Câncea -, revistă cu o orientare burgheză progresistă, acorda o deosebită atenție instruirii femeii, posibilităților sale de a se integra în diverse profesiuni şi drepturilor sale civile".[29] De combătut, Maria combate cu nerv şi pe oricine: în *Lăsaţi femeia să cîrpească*, de pildă, polemizează (e un fel de a zice, căci, de fapt, e o punere la punct) cu A. D. Xenopol. Cauza feministă era însă îmbrățişată mai dinainte, de pe vremea conferințelor de la Ateneu (din 1866), unde, zice Gh. Cardaş, "cu puțina ei cultură autodidactică", ține "două frumoase conferințe", [30] sau două „discursuri", după Vasile Gr. Pop, „unul *asupra învățămîntului femeii şi educațiunii copiilor,* şi al 2-lea *în privinţa limbii şi a muzicii.*"[31] Cel dintîi e publicat în prima ediție a volumului *Poesii şi proză.*[32] Şi nu s-ar zice că n-are o retorică de scenă rezolută: „Emulațiune! Emulațiunea, doamnele şi domnii mei, este îndemnul imitării; este viaţa sau moartea unei naţiuni, este alţarea sau degradarea omului! /.../ La lucru, dar, să învețe femeia!...însă cum, şi ce fel, trebuie să învețe? Aci este cestiunea,

[23] Ibidem.
[24] Cf. Ioan Massoff, *op. cit.,* p. 385.
[25] Idem, p. 333.
[26] Gh. Cardaş, *Poeți munteni pînă la Unire (1787-1859),* Antologie şi studiu, Editura Alcalay, Bucureşti, /1937/, p. 497.
[27] Vasile Gr. Pop, *op. cit.,* p. 155.
[28] Idem, p. 156.
[29] Paraschiva Câncea, *Mişcarea pentru emanciparea femeii în România,* 1848-1948, Editura Politică, Bucureşti, 1976, p. 48.
[30] Gh. Cardaş, *op. cit.,* p. 497.
[31] Vasile Gr. Pop, *op. cit.,* p. 155.
[32] *Poesii şi proză* de Maria Flechtenmacher, Dedicate pensionatelor din România, Bucureşti, Tipografia Națională C. N. Rădulescu, 1871. E singurul volum pe care-l menționează cercetătorii şi dicționarele, dar Mihai Iovănel (căruia-i mulțumesc pentru bunăvoința cu care mi-a făcut rost de opera Mariei Flechtenmacher) a găsit la Biblioteca Academiei şi o ediție a II-a „revăzută şi adăugită", apărută în 1879. Exemplarul e incomplet, dar sumarul e diferit: ediția din 1879 începe cu o serie de prelucrări după Lamartine şi abia apoi reia piesele apărute în 1871.

BDD-A3041 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:20 UTC)

precum zicea marele poet Şecspear". E, în totul, o declamaţie de idei pozitive pentru emancipare şi responsabilizare (cu propuneri concrete: trebuia început prin darea afară a guvernantelor).

Nu se putea, firește, să n-o preocupe, în toate felurile, teatrul. Nu doar că publică, în „Românul", articole despre Teatrul Naţional[33], dar în 1877 scoate şi o broşură despre *Situaţiunea Teatrului Naţional sub direcţiunea d-lui Ion Ghica.*[34] Se străduieşte să alimenteze şi repertoriul (îndeosebi şcolar; a scris pentru elevele de la Azilul Elena Doamna vodeviluri şi piese educative; *Gelozia orfanei*, pe care o include în volum, e eminent educativă: „iubirea care merge pînă la neîncredere este un turment pentru acel care o încearcă şi cea mai mare injurie pentru acel care o inspiră", declamă o elevă în concluzia vodevilului), ba cu traduceri (din Eugene Scribe), ba cu compoziţii personale. S-a încercat, zice Ioan Massoff, şi într-o revistă*, N-ai cuvîntul (*replică la *Ai cuvîntul* a lui Pantazi Ghica, replică, la rîndul ei, a *Cer cuvîntul* a lui Matei Millo, singura însă, din cele trei, cu succes).[35]

Ca poetă debutează glorios şi-n împrejurări glorioase: „Nutrind – zice Pop - în pieptul ei încă de copilă simţăminte nobile pentru poporul, care o crescuse şi-i insuflase caracterul onoarei şi al umanităţii, se dezvoltă în sufletul său focul patriotic, şi la 1859, unirea ţărilor surori îi inspiră primele versuri adresate *Românilor uniţi;"* a recitat poezia la teatru, „lucru ce făcu mare entuziasm."[36] „Focul patriotic" arde, ce-i drept, în aproape toate poeziile, multe din ele ocazionale şi festive (şi puse pe muzică pe Alexandru Flechtenmacher). Putem primi liniştit, drept concluzie acurată, vorbele Stănuţei Creţu: "versurile, banale şi naive, imnuri mai ales, elogiază evenimentele politice de reală importanţă /…/ şi evidenţiază, fără calităţi literare, patriotismul sincer al autoarei."[37] Lui Vasile Gr. Pop i-au făcut, desigur, ceva mai bună impresie: „Limba, în care scrie, este curată, mai mult populară, stilul destul de curent, versurile bune, rima puţin neregulată, cadenţa uşoară".[38] Deşi cu liră eminent patrioată, altele visa Maria Flechtenmacher: să scrie ca Lamartine: „O Doamne! Nu vreau aur, nu vreau împărăţie/ La tronul tău gîndirea-mi aş vrea numai să vie/ Să soarbă o secundă din suflul tău divin!// Nu vreau să-mi dai avere, juneţe pieritoare/ Ce trec ca vijelia la razele de soare;/ Vreau numai o secundă să cînt ca Lamartin!".[39] (Lui Lamartine îi traduce *Lacul* şi-l „imitează" în deschiderea ediţiei din 1879 – cu *Omul către Dumnezeu, Dumnezeu către om, Moartea creştinului* şi *Noaptea Crăciunului).* Între poetesele vremii, toate îndrăgostite extra-conjugal, e singura fidelă şi devotată soţului, pe care-l şi omagiază în cîteva rînduri (în vreo cinci, inclusiv un acrostih). Versurile sînt cum sînt, dar simţămintele domestice sînt frumoase şi exaltate religios: „Frumoasă-i luna cînd se reflectă/ În ochiu-ţi dulce, viu amoros,/ Frumoasă-i

[33] Stănuţa Creţu, *Dicţionarul general al literaturii române,* E-K, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005 (tot ea, aceleaşi lucruri, în *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* Editura Academiei, Bucureşti, 1979), p. 162.
[34] Cf. *Enciclopedia Cugetarea.*
[35] Ioan Massoff, *op. cit.,* p. 329.
[36] Vasile Gr. Pop, *op. cit.,* p. 155.
[37] Stănuţa Creţu, *op. cit.,* p. 162.
[38] Vasile Gr. Pop, *op. cit.,* p. 156.
[39] *Lui Lamartine,* în ediţia a II-a.

BDD-A3041 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:20 UTC)

buza-ţi cînd îmi repetă/ Cîntul iubirei tainic duios.//...// Plane dar vesel şi lumineze/ A tale raze pe sînul meu/ Şi cu amorul fă să-nceteze/ A mea viaţă şi cursul tău.// Plane dar vesel lumina-ţi dulce/ Pe lumea-ntreagă şi sînul meu,/ Şi cu amorul fă să se urce/ A mea viaţă la Dumnezeu" (*Stimabilului meu soţ*). Cum soţii nu prea au parte de omagii şi declaraţii, ale Mariei, orişicîtuşi, pot trece drept notă aparte (dacă nu lirică, măcar morală; poezia Mariei e extrem morală şi moralizatoare). E caz de tot excepţional ca figura casnică a soţului să prindă valenţe de Zburător, dar măcar Maria a încercat. Cel mai frecvent ea se avîntă în lirica de mobilizare şi exaltare a virtuţilor române (strămoşeşti sau reînviate recent), celebrînd istoria (ca eveniment şi prin personalităţi: Unirea, Cuza, Carol etc.) în poeme solemne sau cantabile. Exaltări o cuprind şi cînd vine vorba de femeia română, în special de fecioarele din popor: "Căci copile sprinteoare/ Ca noi nu mai sînt,/ Nici în lună, nici în soare/ Nici preste pămînt//…//Aşa trebuie să fie/ Fiica de român,/ Unde calcă să se-nmoaie/ Pămîntul străbun" (*Hora fetelor*).[40] Dar de tot exaltată devine poeta cînd cîntă de renaşterea ţării: „Saltă liber Românie/ Ora mîndră a sunat!/ Din vis rău, vis de sclavie/ Fiii tăi s-au deşteptat.//..// Mergi atunci şi dă de svîntă/ Că eşti june şi voinic/ Mergi, şi ţara-ţi desmormîntă/ Din ghiare de inamic.// Şi te-ntoarce apoi în urmă/ Vesel, mîndru şi cîntînd/ La iubita-ţi ş-a ta mumă,/ Ce vor liber un pămînt" (*Vocea animei*). În mare, e un desen de idilă istorică: ţară junâ cu principi providenţiali, timp vitejesc, fecioare patrioate şi flăcăi capabili deopotrivă de jertfă eroică şi de dragoste. Pe acest desen Maria pune doar paie de entuziasm, cît pasional, cît educaţional. În sufletul ei va fi fost poate o pasională, dar de fiecare dată întoarce totul în morală, în sfaturi pozitive. Are şi cîteva poezii cu dramă (şi atunci drama devine absolută: „E oare cu putinţă să mai existe-n lume/ Vreun adevăr, vreun bine, vreun farmec de amor?/ Sau toate sunt minciună! Un joc ce n-are nume/ Prin care se turmentă sărmanul muritor.//...// Ce poate dar femeia cu frageda-i fiinţă/ A căria protector natura te-a ales,/ De cît să-ţi dea răsplata prin dor şi suferinţă,/ Rîzînd de-a tale chinuri, de sufletu-ţi pervers.// Fereşte dar copilă de-amor ce-aduce moartea/ Fereşte-te soţie de laşe desonori,/ Feriţi-vă voi mume d-a nu încrede soartea/ Fetiţelor candide, *copiilor din flori*" - *Bastardul*), dar e numai dramă de psihologie (aici din cauza unui ingrat în amor) folosită în educaţiune. Suferinţa e bruscă şi teribilă („Ca ora fericirei perişi de lîngă mine!/ Şi n-avusei curagiul spre tine-a mai privi./ Căci vai! Decepţiunea n-a mai lăsat vreun bine/ În pieptu-mi încă tînăr ce-amarnic îl strivi!" – *La o viziune*), dar poeta, pozitivă structural, n-o prea frecventează, chemată mereu de temele patrioate. Deşi cea mai bună poezie a ei, un *cv*, îi pune toată viaţa sub semnul amărăciunii şi deziluziilor: „Trecut-am prin durere şi ea prin al meu suflet/ Şi urme-adînci şi negre în pieptu-mi a lăsat./ Amarnica-i suflare negrită al meu cuget/ Căci soarta făr'de milă cu mine s-a giucat.// Pe trei-zeci ierne negre aproape sunt să număr/ Momente, zile, ore, din anii-mi ce-au trecut,/ Şi fără să pot zice că n-am ştiut să sufăr/ O zi de fericire eu încă n-am avut" (*Decepţiune*). Dar şi aici morala (de orfană) bate tema: „O! Voi, drage fetiţe, a căror soartă-n lume/ Vă mai păstrează încă acel Angel ceresc,/ Iubiţi-l, cu înfocare iubiţi a voastre mume/ Şi respectaţi din suflet căminul părintesc!// Şi voi soţii

[40] Poezia nu figurează în volume, dar o antologhează Gh. Cardaş.

BDD-A3041 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:20 UTC)

iubite ce aţi jurat credinţă/ În faţă cu altarul la care vă-nchinaţi,/ Iubiţi cu adorare şi cu recunoştinţă/ Unica fericire ce-n lume mai aflaţi.// Căci vai! e de femeia, cînd are o soţioară/ Şi-un copilaş pe braţe ce-o mîngîie, zîmbind/ Să caute aiurea plăceri care omoară,/ Sau care per ca visul lăsînd un piept sdrobit". (Maria nu vorbeşte chiar aşa de popular cum credea Vasile Gr. Pop, căci nu se fereşte niciodată de neologisme). Mai mult educatoare decît poetă, firește, Maria Flechtenmacher a fost o femeie de inimă, o animatoare cu gînduri bune. Dacă ne amintim că Rimbaud scria în paralel cu ea, îi facem, desigur, o prea mare nedreptate.

BDD-A3041 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:20 UTC)